

mimarlık katılımıdır:

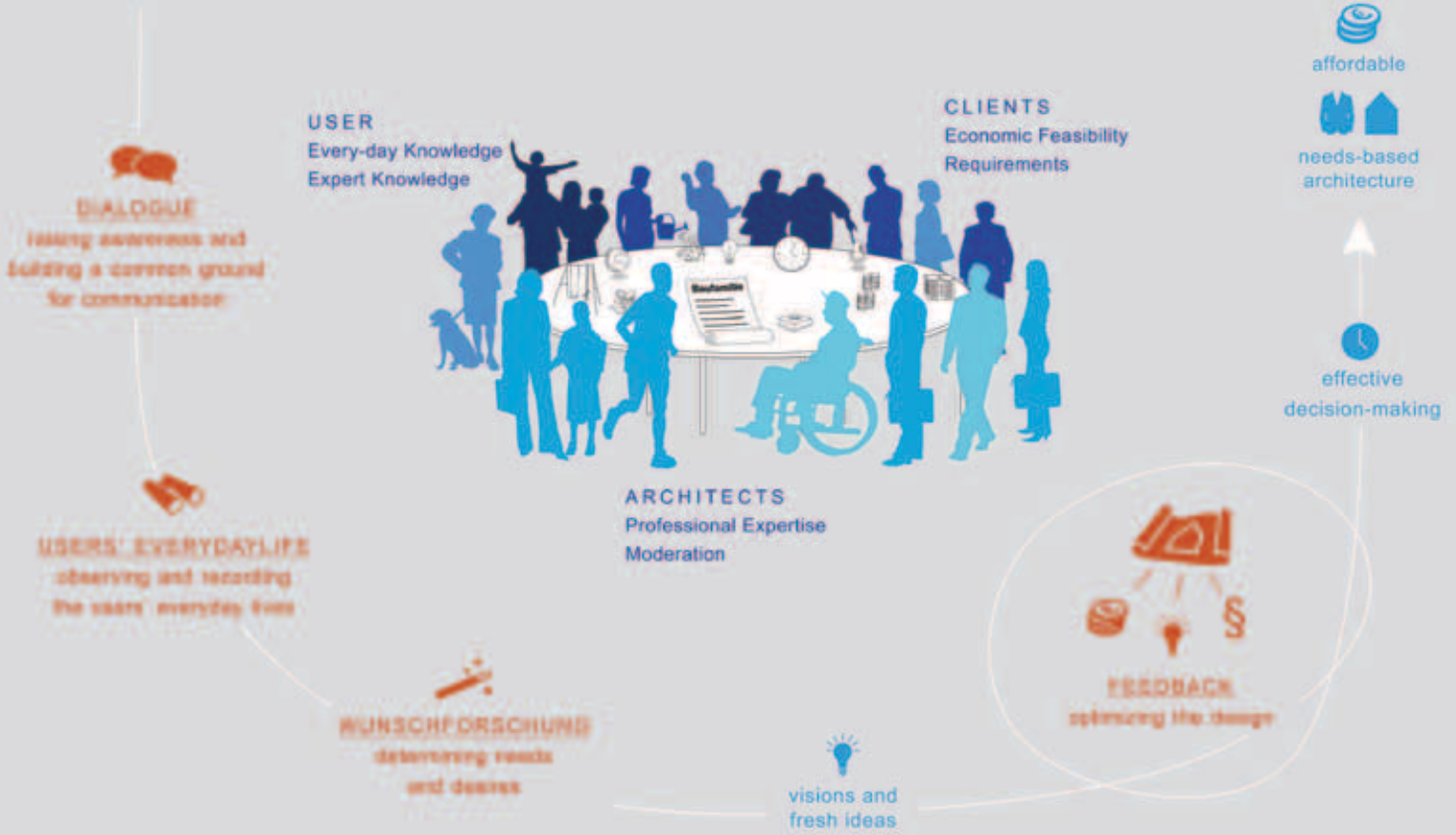
eğitim mekânlarında katılımcı tasarım örnekleri,
baupiloten ve herkes için mimarlık*

İbrahim Emre Gündoğdu | Die Baupiloten'in kurucusu Susanne Hofmann "Architecture Is Participation: Die Baupiloten Methods and Projects" isimli kitabın önsözünde, Stuttgart Tren İstasyonu'nun yenilenme projesine karşı gerçekleştirilen protestolardan yola çıkarak, dünya genelinde gözlemlenen mevcut karar

alma mekanizmalarına karşı artan demokratik taleplerin kentsel planlama ve mimarlık açısından ne ifade ettiği sorusunu soruyor. Hofmann sorularına, katılımcılık talepleri ile gelişen bu durumun mimarın rolü, mimarlık yapma biçimleri açısından ifade ettikleri ve olası etkileri nelerdir diyerek devam ediyor.¹

DIE BAUPILOTEN-METHOD

EFFECTIVE ARCHITECTURAL DESIGN
THROUGH PARTICIPATION

Dünya genelinde bu gibi kaygılarla projeler üretmeye çalışan mimari grupların sayılarının artması, benzer soruların günümüz mimarlık dünyasının önemli konularından biri haline geldiğine ve ne yapıldığı kadar nasıl yapıldığı sorusunun göz ardı edilemeyeceği bir zamanda yaşadığımızı işaret ediyor. Bu yazı, katılımcılık tabanlı yapma biçimleri açısından ortaklaşan Berlin merkezli die Baupiloten grubu ile İstanbul çıkışlı Herkes İçin Mimarlık Derneği'nin eğitim mekânlarıyla ilişkili projelerinin süreçlerine odaklanıyor.

2001 yılında Susanne Hofmann tarafından kurulan die Baupiloten, bünyesinde on tane mimar ve mühendisin yanı sıra birer ofis müdürünün, ürün tasarımcısının ve pedagoji uzmanının bulunduğu bir mimarlık pratiği.² Her projede müşterilerle ve çevresiyle yakın ilişkiler kurup, özgün ürünler vermeyi amaçlayan pratik, bu doğrultuda işlerini "Die Baupiloten-Method" adını verdiği katılımcı yöntemler aracılığı ile tasarlıyor. Katılımcı mimarlık hedefiyle geliştirilen "atmosferler, kullanıcıların günlük yaşantısı, istek incelemesi ve geri bildirim" olarak isimlendirilen bu yöntemlerin her biri kendi içlerinde de alt başlıklara ayrılıyor. Söz konusu işin takvimine ve bütçesine göre şekillenen bu modüller üst üste veya birbirini tamamlayacak şekilde kullanılarak kattığı birçok fırsat ve deneyimle süreci besliyor.

Mimarlar, şehir plancıları, mühendisler, yerel temsilciler, aileler, öğretmenler, öğrenciler, çocuklar, mahalle sakinleri gibi farklı kesimlerden birçok insanı biraraya getirip projeler üretmeyi amaçlayan bu yöntemler uygulanırken Hofmann'a göre mimarın, kanıksanmış merkezi karar verici rolden geri çekilip moderatör ve kolaylaştırıcı olarak sürece dahil olması gerekiyor. Bunu yaparken tasarım yapma bilgisinin dile getirilmesinden çekinme riski olabilir; ancak, tam aksine, herkes kendi bilgisini ortaya koyduğunda ve üzerine tartışılarak yeni bilgiler doğduğunda bu yöntemler anlam kazanıyor.

Die Baupiloten'in atölyelerinde oyun setleri biçiminde ele alınan yöntemlerinden ilki olan atmosferler beş alt başlığa ayrılıyor. "Devretme, keşfetme, boyama, inşa ve araştırma" atmosferleri işlerde beraber veya ayrı ayrı kullanılarak farkındalığı arttırmayı ve iletişim için ortak bir zemin sağlamayı amaçlıyor. "Taşınma, günlük yerlerin deneyimlenmesi, ritü-

ellerin gözlemlenmesi, gözde yerlerin paylaşımı ve keşif yolculukları" maddelerini içeren kullanıcıların günlük yaşantısı yöntemi, bu yaşantıları gözlemlenmeyi ve kaydetmeyi hedefliyor. Dokuz alt başlığı olan istek incelenmesi yöntemi ise, kullanıcıların arzu ve ihtiyaçlarının saptanması amacıyla uygulanıyor. Bu yöntemdeki maddeler sırasıyla "beceri hikayeleri, dünyanı yapıştır, dünyanı bağla, şeyini inşa et, ışık hikayeleri, güçlü yanlar-zayıf yanlar, mahalle 3000, yerleri yeniden düşün ve hayaldeki mekânı müzakere et."

Son olarak geri bildirim yöntemi; "dünyana ikamet et, dünyanı geliştir, senaryoları test et, atmosfer jeneratörlerini inşa et, tasarımları sun, tasarımları değerlendir, mimarlığı şenlendir ve tanımlayıcıları inşa et" alt başlıklarında, kullanıcı arzu ve ihtiyaçlarının uygulanmasını gerçekleştirmek niyetinde. Bu yöntem önerileri, çeşitlilikleri ve yorumlanabilirlikleri ile katılmış yapıların dışına çıkabilmeyi ve her durumun özelinde tekrardan yolu çizilebilen süreçleri mümkün kılıyor. Katılımcılık için elzem konulardan biri olan çeşitlilikten çıkan kurgusal fikirlerin hayata geçirilmesi noktasında ise, mimarın paydaşlar ile sürekli irtibat halinde olması, imkânlar ve gereklilikler dahilinde fikirlerin heyecanını yitirmeden yapısal unsurlara tercüme edilmesini kolaylaştırması gerekiyor. Bunu yapabilmeyi yolu, çatışmacı değil karşılıklı etkilenmeye açık bir iletişimden geçiyor.

Die Baupiloten eğitim mekânları başlığı altında gerçekleştirdiği Heinrich Nordhoff High School³ projesi kapsamında 2011-2014 yılları arasında okulun öğrenme peyzajı (iç avlu), kafeterya ve sınıflarını dönüştürüyor. "Dünyanı yapıştır, güçlü yanlar-zayıf yanlar, mimarlığı şenlendir ve senaryoları test et" alt yöntemlerini uygulandığı proje için fikirler katılımcı atölyeler sonucunda ortaya çıkıyor.

Süreçte yer alan öğrenciler, öğretmenler, aileler ve Wolfsburg şehri temsilcilerinden oluşan grubun ortak kararı kişilerin fikirlerini paylaşabilecekleri rahatlığı hissederek iletişim kurabilecekleri ve sınıflar arasında dinlenilecek bir mekân olarak geliyor. Uzun otların bulunduğu bir çayırın verdiği güven duygusuna benzetilen iç avlu için tasarım düşünceleri, "mimarlığı şenlendir" isimli müzakere oyununda ve geri bildirim turlarında kolajlar ve maketler aracılığı ile şekilleniyor. Kafeterya

MERAKLI KEDİ İLKOKULU PEYZAJI

Başka Bir Okul Mümkün Derneği (BBOM)'ne bağlı bir eğitim kooperatifi olan Meraklı Kedi İlkokulu alternatif eğitim–demokratik yönetim–ekolojik duruş–özgün finansman üzerine kurulu bir eğitim modeli geliştirmektedir. 2014 yılında Ankara Incek'teki atıl köy okul binasını 10 yıllığına kiralayıp binada tadilat gerçekleştiren kooperatif 2015 Ocak ayında Herkes İçin Mimarlık Derneği ile iletişime geçerek kendi eğitim modellerine uyumlu bir peyzaj için beraber çalışma isteğini belirtmiştir. Bu doğrultuda 2015 Nisan–Mayıs ve 2016 Mart–Mayıs tarihlerinde iki aşamalı olarak kooperatif üyeleri ve çocukları, üniversite öğrencileri, gönüllüler ve HIM üyelerinin katılımıyla tasarım ve uygulama atölyeleri gerçekleştirilmiştir.

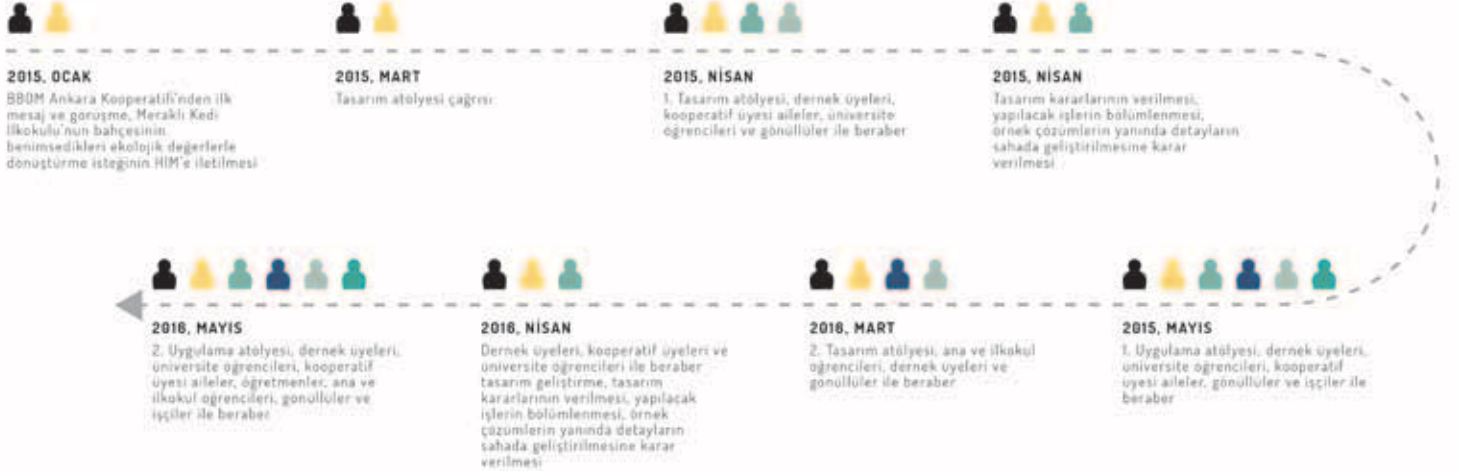
GÖRSELLER

AKTÖRLER

ZAMAN ÇİZELGESİ

2

ve sınıf tasarımları da aynı yöntemlerle geliştiriliyor. İşin zamana yayılarak yürütülmesi ve paydaşların dahil edilmesi hem sahiplenmeyi artırıyor hem de tek tip projelerin dışına çıkılmasına olanak veriyor.

2011 yılında kurulan Herkes İçin Mimarlık ise, bugün itibarıyla farklı disiplinlerden doksanın üzerinde üyesi bulunan, yapısal üretimlerin yanında atölyeler, konuşmalar, etkinlikler, açık çağrılar gibi farklılaşan çalışmalarında, toplumsal yararı ön planda tutan, şeffaf ve katılımcı yollarla yapmayı hedefleyen bir dernek.⁴ Dernek, die Baupiloten gibi çerçevesi detaylarıyla çizilmiş yöntemler yerine, her proje

özelinde belli niyetleri koruyarak farklı yaklaşımlar deniyor. Konu, yer, takvim, imkânlar ve bütçeye göre şekillenen bu süreçlerde gözetilen başlıca konulardan birisi yine katılımçılık. Yerel halk, kullanıcılar, öğrenci, meslek profesyonelleri, ustalar, gönüllüler ve kurumlar gibi gruplar işlerin keşif aşamasından başlayarak tasarım, geri bildirim, bütçe oluşturma, uygulama, değerlendirme gibi farklı aşamalarında almak istedikleri sorumluluk oranında yer alabiliyorlar. Açık çağrılar ve davetlerle beslenen ekip, yüz yüze ya da sosyal ağlar üzerinden görüşmelerle çalışmalarını sürdürüyor ve sık sık sahaya inerek etkileşimini artırmaya çalışıyor.

Derneğin iletişimi ön plana çıkarmasındaki amacı paylaşım ve karşılıklı öğrenme yoluyla üretimde bulunmak, farklı kesimlerin mimari ve yaşadıkları çevre konusunda fikirlerini dile getirebilecekleri ortamlar yaratmak ve toplumsal yararı gözetken biçimde mimarlık yapan kişi ve toplulukların artmasını teşvik etmek. Dernek üyelerinin bir kısmının lisans öğrencilikleri zamanında çeşitli gruplarla toplumsal faydayı gözetken çalışmalarda bulunmuş olmaları derneğin, yapma biçimlerdeki dönüşümün öğrencilik zamanlarından başlayarak yaygınlaşması için de çalışmasına bir zemin oluşturuyor.

Herkes İçin Mimarlık'ın eğitim mekânları üzerine çalıştığı projelerinden 2015-2016 yılları arasında gerçekleştirilen Meraklı Kedi İlkokulu Peyzajı, kurumun bağlı olduğu Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) Ankara Kooperatifi'nin benimsemiş olduğu ekolojik yaklaşımlar ışığında bahçenin dönüştürülmesi çalışmalarını kapsıyor.⁵ Ekolojinin yanı sıra demokratik eğitim anlayışındaki BBOM üyelerinin derneğe ulaşım asphalt kaplı bahçeyi dönüştürme isteklerini belirtmeleriyle başlayan çalışma, iki seneye yayılarak ve iki etaplı olarak yürütülüyor.

İlk etabın dernek üyeleri, kooperatif üyeleri (ebeveynler), çoğunluğu üniversite öğrencisi gönüllülerle hayata geçirilmesinin ardından; ikinci etapta, eğitime başlanmış olması dolayısıyla mümkün olabilen, okul öncesi ve ilkokul öğrencilerinin katılımı aktif olarak sağlanabiliyor. Temel mimari çizim bilgisinin aktarılarak hikayeleştirilen vaziyet planı üzerinde kolektif çizim/kolaj yapan öğrenciler bir taraftan da birbirlerine ayrıntıları aktararak fikirlerinin ortaklaşan yönlerini bulmaya çalışmalarıyla ilk taslak çıkıyor. Tasarım atölyeleri sonucunda çıkan fikirler ihtiyaç ve zaman gereklilikleri açısından sıralanıyor ve bitmiş tasarımlar yerine, vaziyet planındaki konumları lekeler halinde belirlenmiş, detay çözümleri sahaya bırakılan örneklemeler olarak geliştiriliyor.

İşin yapısının ve karşılıklı niyetlerin uyumu ile karara varılabilen bu durum, uygulamaya katılanların tasarım hakkındaki düşüncelerini belirterek tasarım sürecinin devam etmesine ve ortak çözümler bulmalarına olanak sağlıyor. Asphalt kontrollü biçimde kırma, bahçede bulunan iki kot arasında atık araç lastiklerinden bir set örme ve çıkan asphalt kırıklarını setin dolgusu olarak kullanma, sete ve kırılan

asfalt kısımlara tutucu bitkiler ekme, atık paletlerden oyun birimleri ve korkuluklar üretme, sebze yatakları yapma, ağaç ev inşa etme, oyun elemanları üretme, oyun parkuru belirleme, bahçe duvarı üzerine sergileme amaçlı da kullanılacak çit inşa etme gibi üretimlerin yapıldığı proje, etaplarının da sağladığı avantajlarla kullanıcı deneyimi ile dönüşebilen bir yapıya kavuşuyor. Dernek masa başında detaylandırılmış bir tasarım süreci yerine, zaman içerisinde eklemelere ve çıkarmalara açık bir peyzaj düşünüyor ve bunlar karşılıklı deneyim ve bilgi paylaşımı sayesinde gerçekleşme şansı buluyor.

Geçmişin kapalı sistemlerine karşı alternatif eğitim arayışlarının olduğu bir dönemde die Baupiloten ve Herkes İçin Mimarlık'ın eğitim mekânları üzerine çalışmalarını katılımcı yaklaşımlar üzerine inşa etmeleri anlamlı bir paralellik ortaya koyuyor. Küçük yaş gruplarıyla birlikte kullanıcı oldukları mekânlarla ilgili arzu ve ihtiyaçlarını düşünmek bu ekipler için iyi düşünülmesi ve yoğunlaşması gereken zorlu tasarım verileri sunmakla beraber, denemeler gerçekleştirme, dönüşebilen mekânlar oluşturma fırsatları taşıyor. Bunun yanında eğitim mekânları; geniş ölçekte karar alma mekanizmalarının tabana yayılması, üretimin demokratikleşmesi, şeffaflaşması, yaygınlaşması ve mimarlık yapma biçimlerinin dönüşmesi için kayda değer deneme ve örnekleme imkânları sunuyor.

1 Hofmann, S., 2014. *Architecture Is Participation: Die Baupiloten Methods And Projects*, Jovis, Berlin.

2 <http://www.baupiloten.com/en/officestructure>

3 <http://www.baupiloten.com/en/projekte/heinrich-nordhoff-comprehensive-school>

4 <http://herkesicinmimarlik.org>

5 <http://herkesicinmimarlik.org/portfolio/merakli-kedi-ilkokulu-peyzaji> ve <http://herkesicinmimarlik.org/portfolio/merakli-kedi-ilkokulu-peyzaji-etap-ii>

* Katkıda bulunanlar: Merve Gül Özokcu (metin), Hayrettin Günç (görsel)

| 1 © die Baupiloten izniyle

| 2 Herkes İçin Mimarlık izniyle
